

Opengedraaid iets creëren

Nieuwe voetbalwoorden

Tijdens het WK in Zuid-Afrika dat deze maand begint, zullen ons weer allerlei voetbaltermen om de oren vliegen. Veel daarvan zijn gewone dagelijkse Nederlandse woorden, maar dan in een wat andere betekenis. Een greep uit de recente voorbeelden.

Kees van der Zwan

Aanvallend “Aanvallend staat hij vaak op een eiland”, schreef *Voetbal International* eerder dit jaar over FC Utrecht-spits Jacob Mulenga. Wie niet vertrouwd is met de taal van de voetbalwereld, zal zich hierbij vast even achter de oren krabben. Want *aanvallend* is hier een tegenwoordig deelwoord, en dat staat meestal voor iets als ‘ bezig zijn met wat het werkwoord aanduidt’ – dus in dit geval zou het betekenen: ‘tijdens het aanvallen’, of ‘al aanvallend’. Maar dat botst hier, want hoe kun je als voetballer aanvallen als je ‘op een eiland staat’, oftewel nauwelijks aangespeeld kunt worden?

“RKC kon aanvallend geen vuist maken”, “Aanvallend was Ajax heel domi-

nant”, “Sparta schoot aanvallend tekort” – het zijn heel bekende constructies rond het voetbalveld. *Aanvallend* betekent dan niet ‘tijdens het aanvallen’, maar ‘als je kijkt naar het op de aanval gerichte’ of: ‘in aanvallend opzicht’. En van dat laatste – dat in de voetbalwereld trouwens ook vaak wordt gebruikt – is *aanvallend* misschien wel een verkorting. In elk geval moet zo ook het citaat over Mulenga worden begrepen: ‘Als het om aanvallen gaat, staat hij vaak geïsoleerd.’ (Zie ook bij *voetbal-lend*.)

Achteroverleunen doe je als je je ontspant in je stoel, of – bij uitbreiding – als je even geen actie onderneemt. In

Stijn Schaars (AZ): “Voorheen zakten we in, waardoor we niet bijster veel creëerden.”

voetbaltaal betekent het: ‘leunen op de achterhoede’, oftewel: ‘de tegenstander het initiatief laten, en afwachten tot er zich een gelegenheid voordoet voor een uitval’. “Vorig seizoen leunden wij hier tegen De Graafschap nog achterover”, zei Stijn Schaars van AZ in februari in *Voetbal International*.

Creëren Je kunt kansen scheppen, of maken, of bewerkstelligen, maar in voetbaltaal wordt een kans heel vaak ‘gecreëerd’. En dat geldt ook voor een *mogelijkheid* (zie daar). “Zoals vaker dit seizoen was het probleem dat we het tot de zestien meter prima deden, maar we creëerden te weinig kansen”, aldus Feyenoord-trainer Mario Been in april na de eerste bekerfinalewedstrijd tegen Ajax. En op goal.com werd in december gemeld dat Heracles tegen VVV “fel van leer trok en op het snel sneeuwvrij gemaakte kunstgras enkele kleine mogelijkheden creëerde”.

Dat *creëren* past bij de neiging in de voetbalwereld om de dingen een beetje deftig te zeggen (zie bijvoorbeeld ook bij *hanteren*). Soms is het ook niet eens

nodig erbij te zeggen wát er precies wordt gecreëerd. *Studio Sport*-commentator Philip Kooke concludeerde dit voorjaar na VVV-Vitesse: “VVV heeft het meeste gecreëerd.”

Denken In voetbaltaal wordt veel gedacht. Althans: vaak wordt het werkwoord *denken* ergens aan vastgeplakt, bijvoorbeeld aan **aanvallend** (zie ook daar). Als *Studio Sport*-commentator Jeroen Elshoff bij Heracles-PSV ziet dat PSV toch wel geneigd is aan te vallen, zegt hij: “Toch kan PSV aanvallend denken.” De formulering van Elshoff geeft de houding van PSV iets diepers – ongeveer zoals **kansen creëren** (zie daar) net iets chiquer is dan **kansen scheppen**.

Diepgang Toen Feyenoord-trainer Mario Been dit voorjaar zijn nieuwe aankoop Adil Auassar voorstelde, zei hij: “Hij heeft veel diepgang.” Hij bedoelde het duidelijk als compliment, maar wat wilde hij precies zeggen? Dat Auassar geen domme jongen was, met wie je een diep gesprek kon voeren, bijvoorbeeld over voetbal? Nee, **diepgang** is een in de voetbalwereld heel gebruikelijk woord om duidelijk te maken dat een speler het vermogen heeft om ‘diep te gaan’, dat wil zeggen: ‘diep op de helft van de tegenstander door te dringen’.

Eruit halen Er zijn veel dingen die je ergens uit kunt halen. Kastanjes (uit het vuur), de engel (uit een gesprek), de lont (uit het kruitvat). In voetbaltaal kun je ook ‘het schot eruit halen’ en ‘de lange bal eruit halen’ (waarbij **lange bal** staat voor ‘een over een lange afstand gespeelde bal’). Betekenis: ‘verhinderen dat een tegenstander gaat schieten’ – dan wel: ‘de lange bal gaat hanteren’. “De Keldonkse spitsen haalden de lange bal eruit, waardoor de aanvoer naar de twee aanvallers stokte”, schreef het *Brabants Dagblad* vorig seizoen over een wedstrijd in het amateurvoetbal.

Hanteren Een lange bal kun je behalve **eruit halen** (zie daar) dus ook ‘hanteren’, oftewel ‘toepassen’. Wat je verder nog kunt ‘hanteren’, is de buitenspelval. Dat doe je als je je verdediging zó opstelt dat een tegenstander buitenspel komt te staan. En je kunt een bepaald spelsysteem ‘hanteren’. “Als je Van der Vaart erin wilt hebben, dan voor Van Bommel. Kun je het Barcelona-systeem hanteren: 4-1-2-3”, aldus een reactie op het forum van *Sportweek* onlangs.

Het is met dat **hanteren** net als met bijvoorbeeld **creëren** (zie ook daar): het klinkt vrij deftig – deftiger in elk geval dan **toepassen** of **gebruiken**. Intussen is het ook wel opmerkelijk dat juist **hanteren** zo veel wordt gebruikt in het voetbal. **Hanteren** komt weliswaar van het Franse *hanter* (‘omgaan met’), maar vanaf de Middeleeuwen is onder invloed van het Nederlandse *hand* de betekenis ‘met de handen behandelen’ ontstaan. En dat is zoals bekend iets wat je in voetbal nu juist níét moet doen.

Inbouwen Niemand houdt van verliezen, en voetballers al helemaal niet. Dus worden er in het voetbal niet te veel risico’s genomen. Er wordt met andere woorden vaak gekozen voor ‘zekerheid’, en die wordt vrijwel altijd ‘ingebouwd’. “Door met vier middenvelders te spelen, probeer ik wat meer zekerheid in te bouwen, waardoor de jongens meer vertrouwen moeten krijgen”, noteerde *Metro* in februari uit de mond van (toen nog) Sparta-trainer Frans Adelaar. Het klinkt heel robuust, dat **zekerheden inbouwen**, en heel solide. Je ziet als het ware de muur voor je die de trainer in figuurlijke zin voor de tegenstander optrekt.

Inzakken **Inzakken** lijkt misschien wel wat op **achteroverleunen** (zie daar), maar er is een verschil. Inzakken is iets wat eigenlijk alleen de aanvallers doen: die trekken zich terug tot ongeveer de middenlijn. Daardoor wordt de speelruimte klein, wat lastig is voor de tegenstander. Maar ook voor het eigen elftal kan er een schaduwzijde zijn. Stijn Schaars van AZ in *Voetbal International*: “Voorheen zakten we in, waardoor we niet bijster veel creëerden.”

Linies Gedeeltes waarin een voetbal-elftal kan worden verdeeld, meestal: verdedigingslinie, middenlinie en aanvalslinie. Heel populair, tegenwoordig: **tussen de linies lopen**. Het geldt als een enorm compliment als je als voetballer te horen krijgt dat je goed ‘tussen de linies kunt lopen’ – dat wil zeggen overal aanspeelbaar bent. “Goed schot en loopt tussen de linies”, zo complimenteert een bezoeker van ajax.netwerk.to Ajax-speler Ismail Aissati.

Lijntjes Ander woord voor **linies** (zie daar). “We speelden twee lijntjes met één ervoor”, zei toenmalig ADO-trainer André Wetzels in 2009 na ADO-De Graafschap op de radio. Hij bedoelde dat ADO het zogenoemde 5-4-1-systeem toepaste.

Mogelijkheid Volgens het woordenboek zijn **kans** en **mogelijkheid** zo ongeveer synoniemen van elkaar, maar in voetbaltaal ligt dat anders. Een kans is veel kansrijker dan een mogelijkheid. Een kans mag je eigenlijk niet missen, maar laat je een mogelijkheid onbenut, dan heb je misschien iets anders verstandigs met de bal gedaan. Het schijnt dat trainer Louis van Gaal het onderscheid tussen **kans** en **mogelijkheid** voor het eerst is gaan maken, maar in elk geval is het nu gemeengoed in de voetbalwereld. En er bestaan allerlei gradaties. *Studio Sport*-commentator Jeroen Grüter telde tijdens Heerenveen-FC Utrecht eerder dit jaar “vijf meer dan gemiddelde mogelijkheden” voor Heerenveen-spits Gerald Sibon. De speler zelf had het na afloop over “zeven doelpogingen”.

Opengedraaid Misschien wel het meest beeldende moderne voetbalwoord. Komt meestal samen voor met **staan**: **opengedraaid staan**. Je kunt er van alles bij bedenken, maar in voetbaltaal verwijst het naar de manier waarop een speler zich opstelt ten opzichte van zijn teamgenoten: als hij de bal krijgt aangespeeld, staat hij zódanig dat hij door iets verder door te draaien de bal meteen naar voren kan spelen. Vandaar dat oud-speler Pierre van Hooijdonk in 2009 bij Nederland-Schotland kon zeggen: “We hebben iemand nodig die opengedraaid naar de voorwaartsen staat.”

Tweede bal Al wat langer in gebruik, voor ‘bal die terugkomt van een tegenstander nadat die hem eerst heeft onderschept’. Ook wel ‘afvallende bal’ genoemd. Je kunt je daarop instellen door iets te doen wat tegenwoordig ‘voetballen vanuit de tweede bal’ heet. Sparta-verdediger Nick Viergever omschreef vorige maand in *Voetbal International* Ajax als “een team dat vanuit de tweede bal voetbalt”. Hij legt uit: “Vaak spelen ze lang om de tweede bal te veroveren en van daaruit verder te voetballen.” En dat is glashelder voor wie weet dat ‘lang spelen’ staat voor ‘de lange bal hanteren’ – zie onder **eruit halen** en **hanteren**.

Verdedigend Zie onder **aanvallend**.

Voetballend Tegenwoordige deelwoorden worden in voetbaltaal vaker en anders gebruikt dan in gewone taal. Dat geldt voor **aanvallend** (zie daar), maar bijvoorbeeld ook voor **voetballend**. Ook dát betekent vaak gewoon: ‘als het gaat ▶

om ...' – in dit geval: 'de voetbaltechnische kant van de zaak, en dus niet bijvoorbeeld werklust, loopvermogen of doorzettingsvermogen'. Heerenveenspeler Daryl Janmaat in *Voetbal International*: "Persoonlijk vond ik voetballend het verschil niet zo groot."

Ook het woord *voetbal* komt op een opvallende manier voor. 'Er zit veel voetbal in dit elftal' is een zin die je uit de mond van elke voetballer of voetbal-

analist kunt horen. "Er zit veel voetbal in deze nog jonge ploeg. Ik vrees alleen dat wanneer ze een land als Portugal loten, ze het op mentaal vlak laten liggen", schreef iemand op het forum van *Elf Voetbal* over het nationale elftal van Bosnië.

Wegsteken "El Hamdaoui werd een paar keer goed weggestoken", zei toenmalig Sparta-trainer Foeke Booy tegen

een radioverslaggever na afloop van Sparta-AZ, vorig seizoen. Wat bedoelde hij? Toch niet iets met messen? Nee, wat AZ zo goed had gedaan was aanvaller El Hamdaoui door middel van een zogenoemde steekbal de vrije ruimte van het veld in sturen – waarbij een steekbal dan staat voor een korte pass recht tussen een aantal verdedigers door waarmee je een aanvaller een goede kans biedt (zie ook onder *mogelijkheid*). ■

Voetbal-Afrikaans

Hoe praten Afrikaners als ze het over voetbal hebben? Schrijver Kees 't Hart, Jan 't Hart en de Zuid-Afrikaanse doelman Hans Vonk (die ooit in Nederland speelde) stelden een vrolijk stemmend Nederlands-Afrikaans voetballexicon samen, onder de titel *Onvermijdelijke voetbaltaal*. Daaruit enkele basiswoorden:

voetbal	sokker
voetbalschoenen	sokkerstewels
spits	doelskieter
reservespeler	plaasvervanger
scheidsrechter	skeidsregter
penalty	strafdoel
corner	hoekskop
buitenspel	onkant
bal aannemen	bal ontvang
bal passen	bal aangee
voorzet	aangee
naast	langs
scoren	doel aangeteken
doelpunt	doel
rust	rustyd
tactische aanwijzingen	taktiese aanwysigings
voetbalanalisten	sokkerontleders

Verder biedt het boek allerlei zinnnetjes die in en rond de stadions gebruikt kunnen worden. Een kleine greep:

Zal ik u de spelregels uitleggen?
 Ingooien moet altijd met twee handen.
 Met verliezen kom je niet ver.
 Zij spelen zonder vrije man.
 We spelen met een ruit naar voren.
 Ze spelen over vijf schijven.
 Ze slaan het middenveld over.
 Hun spits is een glibberig mannetje.
 Deze bal is niet rond.
 Er kwam net een springbok voorbij.
 Ze hebben geen controle over de tweede bal.
 We speelden als één man.
 We moeten meer naar voren spelen.
 De eerste helft was sterk/zwak.
 De tweede helft was beter/minder.
 Verdedigend stond het goed.
 Hij moet de vrije man zoeken.
 Dat was een intikkertje.
 De bal moet het werk doen.
 Hij leest de vrije man niet goed.
 Ik vond de vierde official heel goed.
 Dat was een loepzuivere schwalbe.
 Iedereen mag in de muur behalve Wesley.
 Deze keer zingen we het hele Wilhelmus mee.
 De paal stond in de weg.
 Als dat een penalty is, ben ik de paus.
 Wat ben jij een kinderachtige verdediger.
 Jij zou toch op balbezit spelen?
 Straks stuur ik Van Bommel op je af.
 Ik denk dat jij deze penalty heel mooi gaat missen.
 Ja maar skeids, hij was op mijn middelvinger gaan staan.
 Ik probeerde de bal te raken.
 Ik was niet kwaad om de wissel.
 Dat was de elleboog van de eeu.
 Er werd sterk gewisseld.
 Toch zongen die supporters mooi.
 Shade Deutschland, alles ist vorbei.
 Die lui in het oranje zijn oké.
 Zal ik uw vuvuzela even stemmen?
 Zijn we er weer ingetrapt.

Moet ek die reëls verduidelik?
 Gooi altyd met twee hande in.
 Om te verloor bring jou nie ver nie.
 Hulle speel sonder 'n oop speler.
 Ons speel soos 'n ruit vorentoe.
 Hulle speel in vyf skywe.
 Hulle slaan die middelveld oor.
 Hulle doelskieter is 'n glibberige mannetjie.
 Die bal is nie rond nie.
 Ek het so pas 'n springbok gesien.
 Hulle het geen kontrole oor die tweede bal nie.
 Ons speel as één man.
 Ons moet meer vorentoe speel.
 Die eerste helfte was goed/swak.
 Die tweede helfte was beter/slegter.
 Die verdediging was sterk.
 Hy moes die oop speler soek.
 Dit was 'n maklike doel.
 Die bal moet die werk doen.
 Hy lees die oop speler nie goed nie.
 Ek dink die vierde beampte was baie goed.
 Dit was 'n suiwer stukkie toneelspel.
 Almal mag in die muur behalwe Wesley.
 Die keer sing ons die hele Wilhelmus saam.
 Die doelpaal was in die pad.
 As dit 'n strafdoel is, is ek die pous.
 Wat is jy 'n kinderagtige verdediger.
 Jy sou tog balbesit wil behou?
 Ek stuur nounou Van Bommel na jou.
 Ek dink dat jy dié strafdoel baie mooi gaan mis.
 Ja maar skeidsregter, hy het op my middelvinger gaan staan.
 Ek probeer die bal te speel.
 Ek was nie kwaad om vervang te word nie.
 Dit was die elmoog van die eeu.
 Daar word baie gewissel.
 Die ondersteuners het wel mooi gesing.
 Jammer Duitsland, alles is verby.
 Die ondersteuners in oranje is nie te sleg nie.
 Sal ek jou vuvuzela instem?
 Het hulle weer met ons geneuk. ■

Uit het onlangs verschenen *Onvermijdelijke voetbaltaal. Voor Nederlanders, Afrikaners en Zulu's* van Jan 't Hart, Kees 't Hart en Hans Vonk. Amsterdam, Querido. ISBN 978 90 214 3788 0